

Csongrád megyeiek honismereti napja a határ két oldalán

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2011. évi szeptemberi programjának alapját az a meghívás képezte, amelyet a *kiszombori Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör* vezetője, Endrész Erzsébet adott át az egyesület elnökségének az év elején. Szeretettel hívták és várták egy honismereti napra mindazokat, akik még kevésbé ismerték Kiszombor helytörténeti nevezetességeit és az ottani hagyományok ápolásában kiemelkedő szerepet játszó Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör tagjainak tevékenységét. Az elnökség terve szerint a délelőtti kiszombori programot délután még kibővítették egy határon túli kirándulással, mert szerettek volna megismerkedni Nagyszentmiklós és Ocsanád történeti és kulturális értékeivel. 2011. szeptember 10-én, szombaton fél 10-kor gyülekeztek az egyesületi tagok a Rónay-kúriánál. Ki autóbusszal, ki autóval érkezett a gyönyörű napsütésben a kúria elé, ahol a kiszombori kör tagjai szíves szóval, barátsággal invitálták vendégeiket a gyönyörűen felújított épület tágas éttermébe.

Hamarosan sétára indult a megyei honismerők csoportja *Badicsné Szikszai Zsuzsanna* vezetésével. A Rónay-kúria előtti téren hallgathatták meg a Rónay földbirtokos család történetét, amelynek tagjai talán a legjelentősebb szerepet játszották Kiszombor fejlesztésében, építésében. Erről a térről kiindulva láthatók azok az 1850-es években emelt kúriák, amelyeket a család tagjai építettek, ezek története, a hozzájuk kapcsolódó érdekességek élénk érdeklődést váltottak ki. A romantikus és klasszicista stílus-elemeket hordozó *Rónay-kastély* tömege, formája messziről láttatja az ide érkezőkkel, hogy a település legjelentősebb épületéről van szó. Rónay Mór, Torontál vármegye főjegyzője, alispánja, majd főispánja 1858-59-ben építtette a kastélyt, amelyhez a torony csak később készült el. A kastély mai formáját négy építési periódus alatt nyerte el. Dísznövényekkel, fákkal betelepített gyönyörű parkjából mára már semmi sem maradt. A kastély hasznosítására voltak különböző elképzelések, ezek a felújításához szükséges pénz hiányában sajnos eddig nem valósultak meg. A torony látogathatóvá tétele azonban fontos lépés volt, egyre több látogatót vonz a kis településre ez a lehetőség. A Csongrád megyei honismerők is örömmel kapaszkodtak fel a torony tetejének kilátójába, ahonnan csodálatos panoráma nyílik a Maros-parti galériaerdőkre, a szépen művelt kertekre, szántókra, jól látható a környék úthálózata, a község középületei és családi háza. A vendégek sok fotót készítettek, élmény volt a közeli *rotundát* és a katolikus templomot kissé felülről fényképezni.

A kastély udvarából a nagyközség főterén álló katolikus templomhoz sétált a csoport, amelynek történetéről, a lakosok életében betöltött szerepéről is beszélt a gyakorlott idegenvezető. Minden idelátogató leginkább várt élménye az *Árpád-kori rotunda* belsejének látványa. A honismerők *Badicsné Zsuzsa* szakszerű magyarázatait hallgatva megilletődötten érzékelték az időtlenség felemelő hangulatát, amellyel ez a különleges ritkaságnak számító *hatkaréjos körtemplom* ajándékozta meg a falain látható freskókat áhitattal szemlélőket. Tisztelet és megbecsülés mindazoknak, akik ilyen szépségben megőrizték ezt a XII–XIII. század fordulóján keletkezett, román stílusú, felbeesülhetetlen értékű építményt napjaink kultúrájának.

A séta következő emlékezetes megállója a templom előtt álló *Szent János-kút* történetével való ismerkedést célozta. A helyi emlékek sora kötődik e szoborhoz. Innen a csoport az emeletes magtár épületéhez sétált át, amely timpanonjával, boltíveivel, oszlopaival – mindenki meglepetésére – kívülről nemesi kúriára emlékeztető épület. Belsejének megtekintése után ahhoz a házhoz sétáltak el a honismerők, amelynek falán *József Attila* emléktáblát helyeztek el a kiszombori lokálpatrióták, arra emlékeztetve, hogy e házban töltötte el az ifjú költő 1922 nyarát. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület koszorúját *dr. Blazovich László* elnök és *Gergelyné Bodó Mária* elnökségi tag helyezték el a táblán.

Ezen az utcán visszasétálva a látogatók a felújított *Helytörténeti Gyűjtemény* megtekintésére indultak, ahol a helyi honismerők kalauzolása mellett ismerkedtek a kiállított tárgyakkal. A nagyszerű helytörténeti-néprajzi gyűjteményi anyagot a helyi önkormányzat támogatásával, *Endrész Erzsébet* és *Badicsné Szikszai Zsuzsa* néprajzkutató irányításával a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör tagjai

nak és a helyi általános iskola tanulóinak szorgos munkájával gyarapították éveken át, és példaértékűen rendezték el a felújítás után az épület immár három szintjén, a tetőtérben, a földszinten és a pincetérben, ahol a hagyományörző ünnepeken és a látogatásokkor a szellemesen elnevezett Kiszomborozóban közösségi együttlétek is tarthatók.

A tágas téren még megcsodálták a Kiszombor műemlékeit összefoglalóan bemutató bronz makett-csoportot, majd helyet foglaltak az Aladár-kúria szépen megterített éttermében, ahol a Kiss Mária Hortensia Kör tagjainak. Blazovich László elnök úr köszöntö meg a kedves fogadtatást, a nagyszerű helyismereti sétát, és mutatta be a megyei egyesület munkáját, működését, eredményeit, valamint hangsúlyozta a két civil szervezet együttműködésének fontosságát. Kiemelte, hogy a lelkes honismerők sok önként vállalt munkával viszik előre saját lakóhelyükön a kulturált, szebb, élhető környezet formálását, s közben a hagyományok ápolásával közösségüket is erősítik. Elismeréssel szólt arról, hogy a kiszomboriak Csongrád megyében példát adnak a honismereti munka terén elért eredményeikkel, rendezvényeikkel. Az elismerés és köszönet jegyében átadta a kör számára a *Honismeret Csongrád megyében (1969–2011)* c. új kiadványt, amely országosan is egyedülálló módon átfogóan mutatja be a megye színes honismereti tevékenységének területeit. Szavait követően *Endrész Erzsébet* vetített képes összeállítással egybekötve mutatta be a megyei egyesületi tagoknak a Kiss Mária Hortensia Honismereti Kör életének legfontosabb eseményeit, a helyi hagyományok újjáélesztésének módjait, azt a sokszínű, gazdag tevékenységet, amellyel a kör hozzájárul Kiszombor pezsgő kulturális életéhez, megtartó erejének és hírnevének növeléséhez. A honismereti kör finom ebéddel vendégelte meg a megyeiek csoportját. A jó hangulatú beszélgetés, ismerkedés, tapasztalatcsere mellett lehetőség nyílt kiszombori helytörténeti kiadványok vásárlására is, a vendégek örömmel vitték magukkal a szép köteteket, éppúgy, mint a határ menti település hagyományápoló módszereinek és kedves közösségének jó hírét.

Az ebéd után az egyesület tagjai különbusszal a magyar-román határ túlsó oldalán, a kiszombori határátelőtől mintegy 3–4 km-re lévő Ócsanádra indultak, ahol a főút mellett álló templomban Szent Gellértnek, a csanádi egyházmegye első püspökének szarkofágját tekintették meg, amelyre az egyesület képviselőiben *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* titkár és tanítványa, *Zeitler Ádám* koszorút helyeztek el. A nagyméretű kőszarkofág ma az Úr asztalaként szolgál a szertartásokon. A tájból több mint 60 méterre kiemelkedő szép templomban *Fodor Ferenc*, a helyi honismereti közösség vezetője tartott ismeretetőt a csoportnak az egykori Marosvár, valamint a templom történetéről és a Gellért püspökhöz kapcsolódó legendákról. E település környékéről újkőkori és rézkori régészeti leletek is előkerültek, a rómaiak katonai tábort létesítettek itt. Marosvár néven ismert egykori várát és ortodox templomát valószínűleg Ajtony építtette. 1028-ban Csanád vitéz, aki királyunk seregét vezetve legyőzte Ajtony csapatait, megkapta a várat, amelyet ekkortól Csanádnak neveztek, és az ekkor alapított azonos nevű vármegye központja lett. 1030-tól püspöki székhely a település, Gellért, az első csanádi püspök Szent György tiszteletére székesegyházat építtetett e helyen. Szent Gellért szobra a mai római katolikus templom előtt áll. Később a püspökség mellett káptalan és káptalani iskola is működött itt. A Maros völgyében lejátszódtott jelentős történelmi események Csanádvárat is érintették, 1044-ben itt végeztette ki az ellene lázadó főurat. 1241-ben a tatárok elpusztították a települést, majd 1514-ben Dózsa György serege foglalta el. A XVI. században török uralom alá került, és vára miatt székhely lett. 1723-ban helyreállították a székeskáptalant. Mária Terézia uralkodása idején németek települtek Nagycsanádra. A XVIII. században a püspökséget Szegedre, majd Temesvárra költöztették, a település jelentősége ettől kezdve gyorsan csökkent. A trianoni békeszerződésig Torontál vármegye nagyszentmiklósi járásához tartozott. 1920-ban Romániához csatolták.

Elbúcsúzva Csanád megye egykori központjától, a tőle mindössze 9 km-re fekvő Nagyszentmiklós felé indult a csoport. Nagyszentmiklós mintegy 14 ezer lakosú város. Temes megye nyugati csücskében, az folyó mellett terül el, Temesvártól 64 km-re, közel a magyar határhoz. A kirándulásra készülve, előzetes tájékozódásunk alapján több fontos ismeretet szereztünk a város történetéről. A település a csanádi püspök birtoka volt. Marczali Dózsa püspök 1421-ben nyerte adományként Zsigmond királytól. Lakosai a török hódoltság alatt már nem akarták földesuruknak elismerni a püspököt. A XVII. század első felében Bethlen Gábor erdélyi fejedelem lippai vitézeinek adományozta. Gyakran változtak tulajdonosai. A török kiűzése után, 1718 óta a temesi bánshoz tartozott. 1752-ben 40 német család költözött ide, így keletkezett Németnagyszentmiklós. 1779-ben Torontál vármegyéhez került, majd 1781-ben a gróf Nákó család lett a földesura, mivel Kristóf és Cirill megvásárolták. 1787-ben országos, 1837-ben hetivásárok tartására kapott szabadalmat. A XIX. század végén több mint 10 ezer lakosával Torontál vármegyében – Kikinda, Nagybecskerek és Zombolya után – a negyedik legnagyobb mezővárosnak számított.

Különösen felkeltette érdeklődésünket, hogy a magyar kultúrának és tudománynak milyen sokat adott ez a város híres szülőttei révén. A legjelesebb közülük *Bartók Béla* (1881–1945) világhírű zeneszerző, zongoraművész és folklorista zenetudós, akinek emlékhelyeit leginkább szeretjük volna megte-

kinteni. De innen származott *Révai Miklós* (1750–1807), korának legnagyobb nyelvtudósa, az első magyar nyelvű lapnak, a *Magyar Hirmondónak* a szerkesztője, 1802-től a pesti egyetem tanára, a nyelvtörténeti módszer úttörője, a magyar helyesírás elméletének kidolgozója, a *Halotti beszéd* első elemzője (1803). Valószínűleg kevesen tudják, hogy *Heim Péter* (1834–1904) mérnök, a magyar posta- és telefonhálózat kiépítője is itt született, akinek fiáról, *Heim Párról* neveztek el a budapesti gyermekkórházat. Egyesületünk makói tagjai különösen örömmel gondoltak arra, hogy eljutnak *Espersit János* (1879–1931) neves makói ügyvédnek, Juhász Gyula legjobb barátjának, József Attila atyai pártfogójának, a Köztársaság Párt egyik alelnökének szülőhelyére. Sajátos kapcsolódás, hogy *Makai Ödön* (1889–1937) ügyvéd, József Attila gyámja és sógora is itt született. *Herman Lipót* (1884–1972) festő, grafikus, *Madarász Emil* (1884–1962) festőművész, *Fenyves Ferenc* (1885–1935) költő, a szabadkai *Bács megyei Napló* főszerkesztője, *Nikodemusz Elli* (1923–1989) műfordító, költő is innen indult művészi kiteljesedése felé.

Széles körben ismert kultúrtörténeti érdekesség, hogy 1799-ben a város határában találták meg az tulajdonított aranykincset, amely jelenleg a bécsi Kunsthistorisches Museum-ban látható. Az aranyedények a legmagasabb színvonalat képviselik, páratlan régészeti és művészettörténeti jelentőségűek.

Az előzetes megbeszélés szerint Nagyszentmiklóson a Bartók Béla tiszteletére emelt szoborkompozíciónál (*Jecza Péter* alkotása) várta a Csongrád megyei honismerőket *Velcsov Margit* tanárnő, aki örömmel vállalta a magyar csoport vezetését. Autóbuszszal először a város széléhez közeli, 1799-ben alapított, a Babeş utca végén ma is álló földműves-iskolához vitte az érdeklődőket, amely fontos szerepet játszott akkor a község életében. Ennek igazgatója volt 1863-tól haláláig a zeneszerző nagypapja, Bartók János (1816–1877), utána pedig fia, a zeneszerző édesapja, id. Bartók Béla (1855–1889) szintén haláláig. Innen a német temetőbe vezetett az út a Bartók család sírjaihoz, majd Margitka megmutatta Bartók Béla feltételezett szülőházának kétnyelvű Bartók emléktábláját, ismertetve a tábla elhelyezésének történetét. Ezt követően egy különleges helyet tekinthetett meg a csoport, a város római katolikus templomát, amelyet Nákó Sándor építtetett 1824-ben és Kőszegi László püspök szentelt föl. Előbb az altemplom kriptájában a Nákó-síremlékek között hallhattak a Nákó család történetéről, majd a templomban *Révai Miklós* emléktáblája előtt tisztelegtek a kései utódok, és *Nákó Berta* egy festményére vehettek néhány pillantást messziről a római katolikus templom belsejébe. A település egyik legrégebbi emlékének, a templomkertben álló szobron 1757-es évszám olvasható. A templom bejárata előtti szökőkúttól kezdődik a Nákó-kastély felé vezető, szépen gondozott, padokkal, bokrokkal, virágokkal díszített sétálóutca. Az utca végénél kiszélesedő téren látható az 1893-ban épült városháza.

A tér másik oldalán áll a város legreprezentatívabb épülete, amelyet Nákó Kálmán építtetett 1864-ben. A tornyos *Nákó-kastély* ad otthont a művelődési háznak, és 1981 óta itt van a Bartók-termet is magába foglaló városi múzeum. Sajnos a kastély egykori kincsei csak régi dokumentumokban szerepelnek, pedig a múzeumoknak valóságos múzeuma volt, 5000 kötetes könyvtárral, Cinquecento-oltárral büszkélkedhetett. A szalonban volt *Nákó Kálmánné Bobdai Gyertyánffy Berta* művésznő több festménye és Franz Ádámnak Nákó Kálmánról festett lovas képe. A híres nagyszentmiklósi aranyelet másolatain kívül volt itt Velencéből származó szobor, Nákó Kálmán gróf első afrikai útjáról hozott tróféák, valamint spanyol és olasz mesterek festményei. Két Mária Terézia korabeli és egy XV. századi szekrény és egy ékszerkaszeta, benne Richard Wagner, Liszt Ferenc, Széchenyi István, Deák Ferenc, Jókai Mór levelei. A fogadóteremben ezüstből vert ötvös remekek, faragott és berakott régi szekrények, XV. századi festők alkotásainak másolatai, az ebédlőben ó-japán porcelángyűjtemény. S bár mindezekből semmit nem láthattak ma a Csongrád megyei honismerők, mégis megilletődötten nézegették Bartók Béla életének, népzenei gyűjtőmunkájának dokumentumait, hálás örömmel hallgatták Velcsov tanárnő magyarságszeretettel áthallott szavait a Bartók-teremben, magyarázatai nélkül sokkal kevésbé tudták volna értelmezni a látottakat, mert a feliratok csak román nyelvűek. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület nemzeti színű szalaggal díszített emlékoszorúját ebben a teremben helyezték el tiszteletük jeléül Bartók Béla mellé a szobrának posztamentására a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Főiskolai Karának koszorúja mellé.

Egyesületünknek a magyar–román határon is átnyúló honismereti programja stílusosan a nagyszentmiklósi *Bartók-élmű* előtt, közös fotók elkészítésével ért véget. Barátságunk és köszönetünk kifejezésül Velcsov Margitkának ajándékoztuk a Csongrád megyei honismereti életet bemutató kötetünket, hogy megismerve munkánkat majd szívesen látogasson meg bennünket. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai hálás köszönettel őrzik emlékezetükben ezt a honismeret és a barátság jegyében együtt töltött, élményeket, új ismereteket nyújtó, szép nyárvégi napot.

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna

Katona Imre néprajzkutatóra emlékeztek Csongrádon

„Örömnappja a magyar népmesekutatásnak, és egyáltalán a magyar néprajztudománynak, hogy végre megjelenik ez a szép mesegyűjtemény.” E szavakkal üdvözölte Voigt Vilmos a legújabb csongrádi mesekötetet, amely *Tengőri Hereberi atyámuram* címmel jelent meg. Egy kisváros életében jelentős, ha kulturális öröksége nem vész el, hanem a következő nemzedékeknek is elérhető. Ezért mérföldkő, hogy a hosszú ideje ismert, de eddig meg nem jelentetett csongrádi gyűjtésű népmesék kötetbe rendezve kerülhettek a nagy nyilvánosság elé. *Katona Imre* néprajzkutató még egyetemista korában jegyezte le a mesekincset Palásti Annuska csongrádi mesemondótól.

A jeles tudósra emlékeztek a Csongrád Megyei Levéltári Napok rendezvénysorozat keretében 2011. október 3-án a Városháza dísztermében, és itt mutatták be az új kötetet is az érdeklődőknek. Dr. Körösi Tibor a város, dr. Zakar Péter a Csongrád Megyei Önkormányzat nevében köszöntötte a jelenlévőket. Mindketten a szellemi, kulturális kapcsolatrendszer fontosságát emelték ki megnyitójukban. Ezen az emlékülésen került sor az Oltvai Ferenc-díj átadására is, amelyet 2006 óta a megyei levéltári munkatársak szavazatai alapján osztanak ki. Ebben az évben Georgiádes Ildikó részesült az elismerésben.

Az emlékülés első előadójaként *Lábadi Károly* Katona Imre kopácsi gyűjtéseiről beszélt. A gazdag folklórkincset őrző táj befogadta a néprajzkutatót, az emberek szeretettel emlegették őt, szívesen meséltek el elsősorban halászokról szóló történeteiket. A gyűjtőutak eredményességét az elkészült kötetek mutatták.

Voigt Vilmos Katona Imre lejegyzéseit méltatta, hiszen a dialektust is próbálta visszaadni. Kitünő érzeke volt a népnyelv rögzítéséhez, a tagoláshoz, sőt egy sajátos gyorsírási módszert is kifejlesztett, amit csongrádi gyűjtéseiben is használt.

Bereznai Zsuzsanna a lankadni látszó figyelmet a tapasztalt mesemondók módjára újra felcsigázta. Az előadott hazugságmesze megnévtette a jelenlévőket, sőt megidézte az egykori világot, amikor egy ügyes mesélő a történeteivel felkeltette a hallgatóság érdeklődését. Az előadásban szereplő főlegyházi mesekirály, Seress József is elsősorban e mesetípus ismeretéről volt híres.

Kriza Ildikó a múltidézés kapcsán az értékek megmentését hangsúlyozta, ezért ennek a térségnek egy különös és értékes darabja ez a gyűjtemény, amit őrizni, becsülni kell. A kötet illusztrációit is méltatta, mert tökéletesen illeszkednek a mesék világához, szépségükkel a magyar mesegondolkodást képviselik.

Az előadásokat követően Palásti Annuska mesemondó tiszteletére emlékjelet állítottak, majd *Mese-képek-képmesék* címmel a kötetet illusztráló Pál-Dudás Ági rajzait bemutató kiállítás nyílt meg.

A programsorozat folytatásaként október 4-én a „Kincskereső” Óvodában bemutató foglalkozást tartottak. Dr. Némédi Lászlóné és Vincze Sándorné óvodapedagógusok lelkes felkészítő munkájának köszönhetően a gyerekek felszabadultan, örömmel varázsozták elő Katona Imre kötetének egyik meséjét, a *Mese az egy tyúkról* címűt. A foglalkozás is bebizonyította, hogy az olvasóvá nevelést minél fiatalabb korban kell elkezdenünk. Kriza Ildikó gondolata itt vált igazán aktuálissá, hiszen a gyakorlat igazolta, hogy „a következő generációnak dolgozunk”.

Postáné Pető Györgyi

A X. Civil Akadémia Bosznia–Hercegovinában

2011. október 13–16. között szervezték meg a X. Civil Akadémiát Bosznia–Hercegovina fővárosában, Szarajevóban. Az akadémia célja a Kárpát-medence legjobban működő magyar civil egyesületeinek tapasztalateseréje a különböző országok magyar civil szervezeteivel. Fontos a szervezetek megismerése, biztatása, támogatása, fennmaradásuk érdekében. Az akadémia főszervezője Romhányi András a Magyar Kollégiumtól. Ezen az akadémián Horvátország, Csehország, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Románia magyar civil egyesületeinek képviselői vettek részt. A kárpátaljai kollégát sajnos nem engedték át Szerbia határán, vissza kellett fordulnia. Erdélyből részt vett Balázs-Bécsi Attila és Póka Enikő Szamosújvárról, Egri István Kolozsvárról, Házy-Bakó Eszter Brassóból, dr. Széman Péter és Rózsa Szilágyosmlyórol, Dukrét Géza Nagyváradról.

Bosznia-Hercegovina a Balkán-félszigeten fekszik, Horvátország, Szerbia, Montenegró és az Adriai-tenger határolja. Területe kb. 51 ezer km². Legnagyobb része hegyvidék, a legmagasabb csúcsa a Dinári-hegységben lévő Maglic-csúcs, 2386 méter. Boszniában, a hegyek miatt szárazföldi, sőt hegyvidéki az éghajlat, míg a Dinári-hegyektől délre fekvő Hercegovina inkább mediterrán éghajlatú. Az ország lakosainak száma kb. 3,8 millió. A bosnyákok aránya kb. 44%, a szerbeké 32%, a horvátoké 17%. Hivatalos nyelve a bosnyák, a szerb és a horvát. Az országban békésen megfér egymás mellett a mecset, a keresztény templom és a zsinagóga. A népcsoporthoz tartozás többnyire a valláshoz való tartozást is jelenti egyben: a bosnyákok az iszlám – vagy ahogy ők mondják muszlim –, a szerbek az ortodox, a horvátok a római katolikus vallást követik.

Csütörtök délután érkezünk meg szálláshelyünkre Szarajevó mellé a Vöröskereszt üdülőhelyére, ahol kedvesen fogadtak házigazdáink, Muratovity Irma és Vég Zoltán. Estefelé megismerkedtünk az itt állomásozó NATO-csapatok kötelékébe tartozó magyar katonai kontingens vezetőivel, Gulyás Zoltán dandártábornok vezetésével. Ő egyben az itt állomásozó NATO-csapatok helyettes parancsnoka is. Beszélgetés közben megtudtuk, hogy az itt élő kb. száz magyar nagyon örül a magyar katonáknak, mert így biztonságban érzik magukat, s ezért a lakosság is jobban tiszteli őket. A késő éjszakába nyúló megbeszélésen mindenki beszámolt az előző év eredményeiről, sikereiről és kudarcairól.

Másnap délelőtt a visokoi „Nap Piramisát” néztük meg. A piramis közelében csak a nagy labirintust mutatták meg, amelyet folyamatosan ásnak ki, s talán elvezet a piramis alá, esetleg a piramisba. Itt találtak azokat a nagyméretű kőtömböket, amelyeket, állításuk szerint emberkéz faragott, s egyeseken rovásírást fedeztek fel. Nemrég látott napvilágot az a hír, hogy a „...szénizotópos mérések alapján 34 ezer évesre saccolt híres boszniai Nap Piramisban székely-magyar rovásírással íródott feliratokat talált egy magyar kutató, Szakács Gábor, s már egyértelműen azonosított húsz rovásbetűt is, melyek egy az egyben megegyeznek a magánység általunk is ismert székely ABC jeleinek vonásaival”. Ezeket nekünk is megmutatták. Ezeknek a kőtömböknek állítólag erős pozitív kisugárzásuk van, amelyek hatnak az emberre, s javítják az egészséget. Magát a piramist csak messziről láttuk, úgymond nincs rá idő, hogy megközelítsük. Az volt az érzésünk, nem is akarják közelebből megmutatni. Vajon mi lehet az oka?

Visszatértünk Szarajevóba, ahol az óvárost tekintettük meg, a Bascarsiját, a keleties bazáros városrészt, ahol az évszázados hagyományoknak megfelelően kis műhelyekben dolgoznak a rézművesek, szőnyegszövők, ékszerészek, papucsvarrók, cukrárszok, peccenyésütők. Van külön rézművesek és aranyművesek utcája is. A műhelyek előtt kirakva számtalan áru. Itt láthatjuk a Gazi Husrev bég dzsámiját, amely a legnagyobb európai mecset. 1531-ben építették, a kupola 13 méter átmérőjű és 26 méter magas. Nem messze tőle áll a hatalmas méretű római katolikus katedrális. Közeliében találjuk a szintén nagyméretű szerb ortodox templomot, amelyet nemrég felújítottak. Az itteni utcákat a monarchia éveiben építették, számtalan palotával. Sok közöttük a szecessziós épület. Majd eljutottunk annak az utcának a sarkára, ahol az 1914-es merénylet történt, amely kirobbantotta az első világháborút. Itt láthatjuk az eseményt megőrzítő emléktáblát is. Átmentünk a várost átszelő Miljacka folyón épült számtalan híd egyikén. Végignézzve a hidak mentén és a jobboldalon sorakozó palotákat, mintha a párizsi Szajnátné látnánk, csak kicsiben. Túloldalt a Cár-dzsámi áll, nagyon díszes udvarral, mögötte érdekes török temetővel. Tovább haladva az utcán, egész közel ide látszik a ferencesek temploma és kolostora. Este a Nedzsariy-i egyetemi otthon dísztermében megnéztük a Szabadság, szerelem című, az 1956-os forradalom emlékére készült magyar filmet, a magyar katonai kontingens szervezésében. Vacsorára finom babgulyást készítettek a katonák.

Szombaton egész napos autóbuzos kiránduláson vettünk részt. Irány Medzsugorje. Végig hegyek között vezetett utunk, csodálatos kilátásokkal. És kitűnő utakon. Szinte bámulatos, hogy egy háború utáni ország ilyen tökéletesen rendbe tette útjait. Pedig óriási szerpentinek, alagutak és völgyhidak követik egymást. Boszniát hatalmas erdőségek borítják, de átjutva Hercegovinába ezek lehúzódnak a folyóvölgyekbe, helyüket átveszik a hatalmas, kopár mészkővonulatok és a mély szurdokvölgyek. A nagyméretű fennsíkokon, a mediterrán éghajlat hatására nagy szőlőültetvények és déligyümölcs ligetek láthatók. E vidék híres borairól. Mondják is, hogy a boszniaiak sörivők, a hercegovinaiak borivők.

Medzsugorje Európa egyik legnagyobb katolikus zarándokhelye. 1981. június 24-től hat fiatalnak minden nap megjelent Szűz Mária. Azóta ez a hely számtalan zarándokot vonz az egész világból. A Szent Jakab plébániatemplom a zarándokok gyülekezésének központi és imahelye, és a Boldogasszony medzsugorjei jelenésekor adott üzenetek megvalósításának helye. Ezután a Buna-forráshoz mentünk, amely az itteniek szerint Európa legnagyobb forrása. Tulajdonképpen ez egy folyó, amely egy nagy barlangnyílásból tör elő. A forrás mellett, a szikla alatt régi dervisalak található, amely a XV–XVI. század fordulóján épült.

Délután Mosztárt néztük meg. A Neretva mindkét oldalán elterülő város mediterrán éghajlatú, szinte nem ismeri a havat. A Neretva négy gyűjtőtavat táplál, négy vízierőművel, ezért a város mellett nagy alumíniumipar fejlődött ki. Mosztár a török uralom idején a civil és katonai tisztségviselők és méltóságok központja volt. Az ekkor kialakult török városrészt néztük meg, amely a turisták ezreit vonzza ide. A Neretván átívelő csodálatos híd, a Stari most – Régi híd – mellett bazár alakult ki, néhány toronnyal, kapuval, dzsámival, étteremmel és sok iparos műhellyel. A Régi híd 1566-ban épült, fesztávja 28,70 m és csak egy kö-boltíve van. Magassága a nyári vízállástól számítva 21 m. A híd kváderkövekből épült, amelyek vaskampókkal vannak összekötve és ólommal kiöntve. A török építészet e remekművét festette meg Csontváry Kosztka Tivadar is, aki többször megfordult ezen a csodálatos tájon. Sajnos a háború alatt ezt is lerombolták, de 2004-ben, nemzetközi összefogással és hathatós magyar segítséggel újraépítették.

Estére érkezünk vissza szálláshelyünkre. Vacsora után tartottuk a kiértékelő ülést. A civil akadémiák sorában talán ez volt a legérdekesebb, legizgalmasabb, leglátványosabb rendezvény. Házigazdáink révén egy valóban különleges országgal és néppel ismerkedhettünk meg, ahol alig másfél évtizeddel ezelőtt, az egykori Jugoszlávia széthullásakor – a délszláv népek közötti etnikai-vallási színezetű testvérháború során – a Balkán legvéresebb és legpusztítóbb harcait vívta egymás ellen az ortodox szerb, a katolikus horvát és a muszlim bosnyák. A pusztítás jelképévé Sarajevo három és fél éven át tartó ostroma vált, amikor is a világtól és a segítségtől elzárt város főként bosnyák lakói ember feletti szívósságról, összetartásról és makacs akaratéről tettek tanúbizonyságot. Az újjászülető város ma ugyanaz a történelmi szerepét igyekszik betölteni, mint korábban, az itt élő népek és vallások békés befogadójaként.

Dukrét Géza

A svájci–magyar barátság építése

A budapesti Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének Könyvtárában 2011. november 30-án délután került sor az *Ismerős művek elfeledett alkotója: Horvay János (Pécs, 1874 – Budapest, 1944)* című kiadvány bemutatójára, melyet a Dombóvári Városszépítő és Városvédő Közhasznú Egyesület adott ki a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával, Kriston Vízi József és Millisits Máté szerkesztésében. A könyvbemutató háziasszonya, Fogarasi Zsuzsa művészettörténész, a kecskeméti Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeumának igazgatója köszöntötte a vendégeket s kérte fel Varga Lászlót, az egyházkerület nyugalmazott lelkészi főjegyzőjét, országgyűlési képviselőt bevezetőjének megtartására. A főtiszteletű úr meghatottan említette fel a jó emlékezetű Budai Gergely professzorának beavató szavait 1954-ből: „Nézzék, csak kérem, ezt a műalkotást úgy kell nézni, hogy Horvay 1908-ban egyetlen magyarként ezzel a művel pályázott a genfi Reformáció Emlékművének megvalósítására, s hogy a svájciak szívét igazán ez nyerte meg a legjobban.” Így mutatta s mutatja be az elődök nyomán ma is bármelyik vendégnek a Ráday utca 28. szám alatti egyházkerületi székházban található Horvay-alkotást kedves házigazdánk. Köszöntve az egybegyűlteket, közöttük a bemutatásra kerülő könyv szerzőit és szerkesztőit, elmondta vágyát: „vajha az elkövetkezőekben elkészülhetne, s felállításra kerülhetne e szobor nagyméretű változata Kecskemét főterén, az Újkollégium előtt!”

Fogarasi Zsuzsa bemutatta azt a Herenden készült, hófehér máz alól csillogó Krisztus-szobrot is, melyet – mint református leány, hasonlóan további rokongyermekekhez – a családi tradícióknak megfelelően keresztanyjától a konfirmáció emlékére kapott. Ez a kecskeméti (és Duna-Tisza közí) református polgárcsaládok körében meggyökerezett divat is jelzi, hogy az alkotói és hitbéli üzenet őszintesége hitelesíti igazán egy-egy szimbólum megszólító erejét. Emlékezett arra is, hogy éveken ezelőtt a Magyar Naiv Művészek Múzeumának egyik falusi enteriőrjében együtt láttatta az alkotó Szent István, Rákóczi, Kossuth és Kálvin alakját.

Ehhez kapcsolódott Szacsavay Éva (Ravaszi László püspök unokája) néprajzkutató is, aki ezúttal hangot adott abbéli örömének, hogy a magyar protestáns Kossuth-kultusz tárgyi ikonográfiáját egy, a kötetünkbe szánt tanulmánya révén össze tudta kötni a szóbeli költészet és a mindennapi viselkedés és mentalitás-rendszerek érzékeny vizsgálatával. Elmondta, hogy az 1948-ban elődeink által kezdeményezett és igen hatalmas anyaggazdagsággal járó történelmi emlék-hagyománykutatásból ma is bőven meríthetünk, s a szaktudomány saját és többi diszciplinával való együttes szemelődése a mindennapok magyar és pl. német keresztény izlésvilágát, mentalitását kiválóan jelenítik meg. Kálvin alakja és hitbéli üzenete így szervesül a hétköznapi társadalmi élet és változásban lévő – nem csak városi közösség – izlésvilá-

gával. A Horvay-kutatás mellett e szándékot testesíti meg a nemrég megjelent *Pócsmegyer* kötet, amelynek mikro-társadalmi komplex vizsgálatában is ezek a reagálások nyilvánulnak meg. S a nemrégiben zajlott *Csók István-konferencia* ugyancsak jó példája a kibocsátó közeg és összetett élményvilág – alkotást létrehozó impulzusok – az alkotó és a vissza- vagy befogadó, mozgó közeg(ek) világának újszerű vagy éppen eredendően valós és igazi megközelítésére.

Kriston Vizi József a kötet megszületésének előzményeiről szólt, visszanyúlva egyrészt a Horvay-féle emblemikus és máig sokat vitatott *Kossuth-szoborcsoport* alakulástörténetéhez, az önálló Horvay-kutatáshoz (lásd Kardhordó Kálmán 2002-es írásait a pécsi Hetedhéthatar folyóirat hasábjain), a sajátos módon éppen a *Batthyány-emlékvén* által generált újabb, a nemzeti és a történelmi emlékhelyek kérdéskörében előtérbe került feltáró munkához. Mindaz, amely még mindig kevés kivételként, de nagyszerűen különféle szakterületek egymáshoz önzetlenül és nyitottan kapcsolódó egyéneit és közösségeit vonta be egy közös, nem szorosra font hálóba. Itt emlékezett meg a Kegyeleti Múzeum nemrég elhunyt igazgatójára, Hargittai Emil művelődéstörténészre, aki a sirkerti muzeológus és alkotóművészet egyik virtuózját látta és láttatta Horvayban. A dombóvári néprajzkutató muzeológus örömmel számolt be arról, hogy a kötet megjelenését követően a Horvay-életmű olyan szegmensei is feltárulnak végre, mint az alkotó – elviekben és csak igen töredékesen ismert – szuverén kisplasztikai munkásságának tárgyi bizonyítékai, melyből közelesen, először Dombóváron készítenek kiállítás. Egy újabb kötet pedig már Horvay összes – korábban állott s ma is látható – köztéri alkotásainak teljes kataszterét mutatná be kárpát-medencei viszonylatban. Friss, aznap élményét is megosztotta még: néhány órával azelőtt, az itt is jelenlévő Patay Vilmos országgyűlési képviselő segítségével a Vidékfejlesztési Minisztérium Kossuth téri épületének első – miniszteri – szintjén fényképeket készíthetett Horvay nagyméretű alkotásáról, amely az első világháború során elesett tisztviselőknek állít emléket. Az öntöde szignója is kivehető: *Krausz Ferenc (1876–1935)* műhelyében készült ez a nagyszerű alkotás, melyre Horvay János testvérének, Frigyesnek a leszármazói hívták fel a figyelmet. S itt jelentette be a Dombóvári Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, hogy néhai dr. Szepesváry Pál budapesti főtanácsos hagyatékából, az örökösök jóváhagyásával Ferenczi Zoltánné sz. Herzog Emőke két Horvay-plasztikát ajándékozott a Dombóvári Városszépítők gondozta helyi örökség-tárnak!

Millisits Máté művelődés- és művészettörténész beszélt először parlamenti képviselők előtt arról a régóta dédelgetett gondolatáról, hogy Kálvin halálának 450. évfordulóján *2014 a magyar-svájci kapcsolatok éve legyen*. Midezt több érvel támasztotta alá: pl. Horvaynak a Genfi Reformáció Emlékműve pályázatára annak idején benyújtott alkotása körül sok a „legenda” és van még tisztázandó kérdés, amit csak a közös kutatás segíthet elő. Ez tisztázhatja többek között azt, hogy valójában milyen hivatalos helyezést s méltatást is kapott Horvay alkotása? Hogyan nézett ki az a kisméretű sokszorosított Krisztus-alak, amely Svájcban is nagy közkeveltségnek örvendett az 1910-es évek fordulóján? Itt, a Ráday utcai épületben végül is a pályaműnek melyik változatát láthatjuk a két különböző, 1913-ban a Nemzeti Szalon kiállításán bemutatottak közül? Mivel a jelenleg Budapesten található s a nagy Kálvin-kiállításban (2009–2010, BTM) helyet kapott bronzszobor hátoldalán is vannak alakok, figurák (reformátorok és katonák), így kérdéses, hogy ennek makettje került-e ki Svájcba, hiszen az emlékmű eredeti helyszíne, a genfi városfal síkja ezt nem teszi indokolttá. Mennyi kérdés, amely további kutakodásra vár!

A meghívóban is szereplő, s a Ráday Gyűjtemény előcsarnokának jobb oldalán lévő Horvay féldomborművön látható *Claparède Sándor* és magyar, közelebről hódmezővásárhelyi illetőségű felesége szintén nagy szerepet játszott a magyar-svájci kapcsolatokban, hazánkban még Trianon előtti pozitív megítélésében, s feltehetőleg a „Kálvin-pályázat” hírére is ők népszerűsítették. S még Hódmezővásárhely és közvetve Horvay, egy korabeli hetilap közli azt a hirdetést, amelyben egy vásárhelyi szabó büszkén hirdeti termékeit, melyeket pl. az 1928-as New York-i Kossuth-szobor (Horvay alkotás!) avatásán résztvevő amerikai református lelkészek új ünnepi palástjainak külhoni di-

Horvay féldomborműve a Ráday Gyűjtemény előcsarnokában (Kriston-Vizi József felvétele)

esére is kellően igazolt. S mondandóját még két adalékkal zárta az ifjú kutató: a Református Figyelő 1929-es évfolyamának november 2-i számában Szabó Imre, fásori lelkipásztor, későbbi református esperes értekezik cikkében a korabeli kortárs és megelőző évtizedek síremlék-állítási, majd szobrászattá terebélyesedett élő-kultuszának divatjáról s Krisztus alakjának – általa – méltatlannak aposztrofált terjedő szokásához. S szintén aznapi friss felfedezése: a Horvaynak is számos alkotását megvalósító öntőde tulajdonosa, Krausz Ferenc síremlékét fedezte fel számunkra, mely rendhagyó módon alumíniumból készült!

A meglepetések sorát gazdagította Molnár Imre Ferenczy Noémi-díjas börműves iparművész, aki a jelenlévők gyönyörűségére bemutatta azt a díszes (bőrborítású) mappát, melyet Horvay János tiszteletére készített K. A. monogrammal egy művésztárs, és amely a Magyar Festők, Szobrászok, Képző- és Iparművészek Szövetsége tagjainak aláírásával köszönti a Mestert 1927. november 6-án, azaz a Parlament előtti tér északi sávjában leleplezett Kossuth-szoborcsoport ünnepélyes avatásának napján!

Az estebe hajló órák vége felé Millisits Máté művészet- és művelődéstörténész tartott rendhagyó tárlatvezetést a már említett *Claparède-emléktábla* és a hazatért bronz *Reformáció/Kálvin Emlékmű* előtt. A jelenlévők ezúton is megköszönték a házigazdák, s jelesen Berecz Agnes gyűjteményvezető és munkatársainak meghitt és figyelmes vendéglátását, mely során finom kecskeméti aprósütemény és a Dombó-Coop hálózatába tartozó Sütész Kft. Horvay-kalácsa is szerepelt a tálcákon.

Kriston Vízi József

Emlékezés a száz éve született Rác Valira

A Somogy megyei Göllében született a XX. század nagy sanzonénekeseként és színészként is ismert Rác Vali, aki az 1930-as évek végén, a 40-es évek közepén állt a csúcson. Rác Ferenc és Sohonyai Gizella egyetlen gyermeke 1911. december 25-én, karácsonykor látta meg a napvilágot. A család elmondása szerint az édesapát az éjféle miséről hazatérve már várta a kis Valika. Édesapja Fekete Árpád kántortanítói székét foglalhatta el 1910-ben, miután a család Kaposvárra költözött. A regölyi születésű Rác Ferenc mellett döntött az akkori göllei képviselőtestület, mondván, hogy a jelöltek közül „neki van a legszébb hangja”. Köztudott, hogy a falusi tanítók kántori teendőket is ellátták. Rác Ferenc 38 évig oktatott, és ami fontos, nevelte is a göllei parasztyermekeket.

Rác Vali az elemi iskolát szülőfalujában végezte, majd Kaposvárra iratták be a Katolikus Gimnáziumba, ahol érettségizett. Ezután Budapestre került. Nem sokkal az érettségi után, a mezosoprán hangjának köszönhetően, kisebb filmszerepeket kapott. 1932-ben végezte el a Liszt Ferenc Zeneakadémiát. A következő két esztendőben a Városi és a Magyar Színházban játszott, majd 1936-tól a Teréz körüti Szinpadon is énekelt. Színészi adottságai is kiválóak voltak. Különösen sikeres volt az ifjabb Strauss Denevér c. operettjében, amelyben Orlovsky herceget alakította, és az Offenbach Orfeusz az alvilágban c. dalművében, ahol Orfeuszt játszotta. Összesen huszonkét filmben szerepelt, amelyek közül az 1941-ben készült *Magdolna* és az 1943-ban forgatott *Majális* című filmek a legemlékezetesebbek. Készült vele zenés rövidfilm is, *Cigarettafüst* címmel.

De az tagadhatatlan tény, hogy az igazi műfaja a sanzon volt. A II. világháború idején ő volt a keleti fronton harcoló magyar katonák kedvence. 1944-ben zsidó barátait és katonaszökevényeket is rejtgetett elegáns villájának pincéjében. E tevékenységéért letartóztatták és fogva tartották. Segítői közbenjárására megmenekült, a bujtatott zsidókkal együtt. 1945 után a Royal Revüszínház, a Medgyaszay Szín-

ház, majd a Kamara Varieté tagja volt. Több önálló estet tartott a Zeneakadémián és a Vigadóban. 1946-ban kötött házasságot az író, újságíró Halász Péterrel. Fiúk, Valér 1950-ben született, majd 1952-ben megszületett lányuk, Mónika. 1956-ban a család elhagyta az országot és az Egyesült Államokba menekült. Előbb New Yorkban, majd Londonban éltek, 1975-ben pedig Münchenben telepedtek le. Ezután már nem lépett többé színpadra. Férje ekkor a Szabad Európa Rádióknak dolgozott. Fiuk a mai napig is Münchenben, leányuk, Mónika Londonban él, ahol újságíróként dolgozik, Monica Porterként vált elismert újságíróvá.

Ráczi Vali a nyolcvanas évek végétől rendszeresen ellátogatott szülőfalujába, Göllébe. Szülei földi maradványait is hazaszállíttatta a falu temetőjébe. 1989-ben restauráltatta a Szent Vendel kápolnát. Ekkor a kis kápolna kívül-belül megszüpült. A szentélyben lévő Szent Vendel freskót a müncheni Gisela Oberbeck restaurálta. Ekkor találkoztam először Vali nénivel, mely találkozás nagy örömmel szolgált. Elmondta, hogy a helyi plébániának adományozta édesapja nagyméretű festményét. Jelentős pénzüsszeggel járult hozzá az I. és II. világháborús emlékmű megvalósulásához. Az első találkozásunk alkalmával a következőket mondta nekem: „Számomra Gölle sok mindent jelent. Most kint élek Münchenben, de ha azt mondom, hazamegyek, akkor mindig egy kis somogyi falura, Göllére gondolok.” 1990-ben ismét találkozhattam Vali nénivel, akinek pár levelét is őrzöm. 1990. május 27-én adták át a Fekete István Emlékházban kiállított adományait, amelynek berendezésében a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága is segített. Az egyik teremben édesapjára emlékezve egy iskolatörténeti kiállítás kapott helyet, a második teremben pedig Ráczi Vali személyes tárgyai, jelmezei, újságcikkei, plakátjai, ékszerei.

Jómagam olyan embernek ismertem meg, aki nem felejtette el a múltat, hogy honnét indult bejárni a világot, Londont, Münchent, – mégis Göllét tartotta szülőföldjének, ahol fáról szedett cseresznyét, forrásból ivott vizet és tudta milyen a föld illata. De megtanulta a Teremtőt is tisztelni és szeretni, mert hitét nem adta fel soha. Akkor azt is elmondta nekem, hogy ő is itt kíván végső nyughelyet találni, a göllei emberek között. 1991 szeptemberében a zsidó nemzet legnagyobb háláját kifejezve, az „Igazságos a Nemzetek Között” címet adományozta Ráczi Valinak Jeruzsálemben.

Münchenben halt meg 1997. február 12-én. Hamvait a szülői kriptában helyezték örök nyugalomra. Ő is ott pihen a Szent Vendel kápolna szomszédságában, ahol mindig láthatunk virágokat, gyertyákat és mécseseket, mert a gölleiek és az elszármazottak büszkék a település nagy szülőiteire.

Bodó Imre

Ráczi Vali és leánya, Mónika a göllei Fekete István Múzeumban berendezett emlékszobában

Pataky András kettős kitüntetése

Sokunk nagy öröme, Pataky András hely- és régiótörténész, jó barátunk, Belső-Drávaszög évtizedek óta fáradszóró kutatója, a kopácsi „mindenki Tanító bácsija”, röviddel egymás után két méltó és megérdemelt kitüntetésben részesült. 2011. március 11-én elismerő oklevelet adományozott neki Pécsen a Határon Túli Magyarokért Alapítvány, amikor is a Magyar Kultúra Napján a *MESZ Életmű-díj*-ban részesült. A díjat egészségi állapota miatt Siklóson élő unokája, Pataky Vera vette át. Nemzeti ünnepünk előestéjén, 2011. augusztus 19-én vehette át második kitüntetését a Parlament Delegációs Termében Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettestől és Répás Zsuzsanna helyettes államtitkár-

tól, a Magyarország miniszterelnöke által adományozott *Kisebbségéért Díj Külhoni Magyaráért* tagozat kitüntetését, a díjjal járó emlékplakettet és oklevelet. „Nagy dolog az Országházba menni, különösen akkor, ha az embert hívják. Nagyon nagy elismerés ez számomra” – mondta Micheli Tündének, a horvátországi Magyar Képes Újság szerkesztőjének a díjátadó után. Semjén Zsolt beszédében hangsúlyozta: minden nemzet egyszeri és megismételhetetlen érték, ezért saját kultúránk, nyelvünk és történelmünk megőrzése nem csupán saját nemzetünk, hanem az egyetemes emberiség érdeke is. A magyar kormány kötelességének tartja, hogy azokat, akik ezt az értékmegtartást, őrzést és kutatást vállalják, a mai kitüntetéssel elismerje. Megköszönte a díjazottak nemzetmegtartó szolgálatát és azt a munkát, amivel nem csupán a saját közösségüknek adnak példát, hanem az egész magyarságnak.

Mindez Pataky András esetében a Drávaszög magyarságának megmaradásáért folytatott céltudatos tevékenység. Több évtizedes áldozatos oktató-nevelő munkája, valamint a drávaszögi települések történetének és népi életének feltárása és megőrkítése érdekében végzett maradandó alkotás. Ma is kitartóan dolgozik Belső-Drávaszög értékeinek megmentésén: a 2004-ben megjelent, terjedelemre is tiszteletet parancsoló kötete (*Délkelet-Baranya a földrajzi nevek tükrében*) után most a néprajzi csoport nyelvjárási feltérképezésén munkálkodik. Rég megkezdett gyűjtőmunkájának eredményeként elkészülő fejezeteit sorra jelenteti meg a Magyar Képes Újság számaiban. Mint ebből is kiviláglik, a maroknyi, egyre fogyó horvátországi magyarság megbecsüli és szeretettel veszi körül nagyszerű kutatóját.

Pataky András Vörösmarton született 1932. január 1-jén. A tanítóképzőt Újvidéken végezte, majd friss diplomájával 1953-tól szülőfalujában tanított. 1955-től 1960-ig, a kopácsi iskolában, majd annak megszűnése után 1988-ig, nyugdíjazásáig a közeli Laskón töltötte a gyermekek fejébe a tudást és a szülőföldhöz való ragaszkodást. Közben gyűjtötte anyagát későbbi dolgozataihoz, könyveihez. Érdeklődési köre eleinte környezetének vízi életére, hiedelemvilágára irányult. 1960-ban jelent meg a *Drávaszög vízi élete* c. írása a Magyar Képes Újságban. 200 fölötti a kisebb-nagyobb cikkeinek, tanulmányainak a száma, amely az egykori Jugoszláviában, Magyarországon, majd Horvátországban jelentek meg. 1964-ben a Janus Pannonius Múzeum Évkönyve közölte *kopácsi népmeséit*. 1974-ben Szabadkán jelent meg a *Kopácsi vejsze* c. munkája. 1975-ben Katona Imrével közösen adta ki a *Kopácsi népballadák* c. kötetet Újvidéken. 1992-ben jelent meg Eszéken a *Baranya titkokat rejtető földrajzi nevei* c. könyve. Mindezeket kívül több írása jelent és jelenik meg a Magyar Néprajzi Társaság kiadványaiban, a Csúzai Füzetekben, a Honismeretben, Alsó-Baranya Református Kalendáriumában. És mindezek között 1997-ben, a délszláv háború borzalmai között, már siklósi menekültként írta meg legnagyobb könyvét, *Rettegő türelem* címen.

Akkor, aki csak tehetett, menekült a Drávaszögből. Volt mi elől. Ő maradt. Tudta, érezte, nagy szükség van rá. Tartotta a lelket az otthon-maradottakban. Temette az elmenekült lelkészek helyett három felekezet halottait: a szerb katonatiszt feleségét éppúgy, mint honfitársait. Aztán, a második kopácsi szerb vérengzés után – az embervér az utcán folyt – úgy érezte, tennie kell, ha nem akarja végignézni népe pusztulását. Kerülő utakon, amit csak a határon élők ismernek, átjött Magyarországra és a legfelső fórumokon kiáltott az ő kis népe életéért, az azonnali beavatkozásért. Aztán a háború végéig már nem is mehetett haza. „Itthon” maradt, velünk. Kihasznlta a magyarországi kutatási lehetőségeket, levéltárak, könyvtárak szívesen látott kutatója lett és írt, írt vókányi magányában. Mert Vókány községben, pár km-re Siklóstól, húzta meg magát „Gyüttment”-tel, a hozzászegődött kiskutyával.

Itt íródott és itt jelent meg könyve a borzalmakról, a magyarság mérhetetlen szenvedéseiről. A Siklósi Művelődési Házban volt a könyvbemutatója. Zsúfolásig telt ház előtt mondta el szavait dr. Simor Ferenc akkori alpolgármester, mert Andrásunk nem akart szólni: „*En megírtam. Nekem az elég.*” A Honismereti Szövetség 2006-ban adományozta neki legmagasabb elismerését, a Bél Mátyás díjat. A „mi néprajzkutatóknak”, ahogy Micheli Tünde főszerkesztő-asszony nagy szeretettel nevezte. Ezt kívánjuk neki mi is: sok-sok szeretettel vegyék körül és becsüljék meg Pataky Andrást, aki példamutató módon pazarolta és pazarolja egész életét maroknyi népe szolgálatára. Áldja meg további életútját is a Teremtő, aki eddig is óvta, vezette, irányította szolgáló életét.

Simor Ferenccé Bokody Éva

Köszöntő sorok Gelencsér Józsefnek

Harminc esztendeje, 1981-ben ismertem meg a 60. születésnapját ebben az esztendőben ünneplő Gelencsér Józsefet, akit az akkor szerveződő Káli-medence történeti és néprajzi kutatásának munkatársai közé hívtam meg. A munkakapcsolatból barátság lett, sőt, családi baráti kapcsolat, amelyet az élet nagy ajándékának tartok, és amelynek során nemcsak figyelemmel kísérhettem az Ünneplé néprajzi vizsgálatait, hanem tanulhattam is Tőle, mégpedig a paraszti társadalom teljes életének feltárására való törekvést. Hiszen a jogélet, jogszokások meghatározó keretet adtak a mindennapi életnek, amelyek fontosságára ráirányította a figyelmünket. Gelencsér József a Fejér megyei Sárkeresztesen született 1951-ben. Iskoláit itt és Székesfehérvárott végezte, majd Pécsen folytatta jogi tanulmányait. Gimnazistaként néprajzi pályamunkákat készített, vetélkedőkön vett részt és már akkor szép sikereket ért el. Tárkány-Szücs Ernő kutatásai fordították figyelmét a népi jogélet, jogszokások felé, amely területen kiemelkedő jelentőségűt alkotott, ráirányítva a néprajzosok figyelmét a kismemesi és paraszti társadalom jogi keretek közötti működésére. Sok esetben egészen új oldalát ismertette meg e társadalomnak, amelyeket vizsgálva az élet teljességének feltárására törekedett úgy, hogy a kapcsolatok rendszerét, a mindennapi életnek, a társadalmi érintkezésnek a sajátosságait a jogélet-jogszokások oldaláról megközelítve elemezte.

A népi jogélet-jogszokások vizsgálatában úttörő tevékenységet végzett, amit különösen megtapasztalhattunk munkatársaink a Káli-medence nyolc falujának összetett társadalomszerkezetű közösségeinek jellemzőit kutatva, elemezve. Nem véletlen, hogy 1985-ben addigi munkásságát a Magyar Néprajzi Társaság Sebestyén Emlékéremmel ismerte el. Közel ötszáz publikációjának döntő részét néprajzi és népi jogélettel, jogtörténettel kapcsolatos írások teszik ki. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a Székesfehérvár Palota-város életének sajátosságait, tárgyi kultúráját feltáró-feldolgozó munkáinak sora, továbbá a Fejér megyei népszokások vizsgálatának eredményeként megszületett, Lukács László székesfehérvári néprajzkutatóval közösen megírt monográfiája sem, hogy csak a legkiemelkedőbbekről szóljak. Említhetnék még családtörténeti vizsgálatait vagy a népművészetre irányuló elemzéseit, amelyek szintén figyelmet érdemlők.

Ugyanakkor teljes meggyőződéssel elmondható, hogy nincs a népi jogéletnek olyan területe, amelyet ne kutatott volna, amelyek ne lennének maradandó alkotások. Amennyiben csak felsorolni kívánjuk őket, már az is tekintélyes számadatot jelent. Vizsgálatai, feldolgozásai monografikus igényűek, rendkívül adatgazdagok és a recens adatmennyiségen túl a levéltári források adatait sem nélkülözik, sőt többnyire bővelkednek bennük. Végig tekintve az Ünneplé eddigi munkásságán, csak felsorolásként is imponáló mindaz, amit vizsgált és feldolgozott. Így a közbirtokosságok, az erdőközösségek, a határjelek, a velük kapcsolatos határviták, a falutörvények, valamint a vásárjog, a vásárjog adományozásának típusai, indítékai és mindezek változásai, de foglalkozott magukkal a vásárokkal is, gazdag levéltári forrásokot keresve, találva meg hozzájuk. Széleskörű, alapos kutatással tárta fel az öröklési jog, a házassági és családjog, továbbá a munkajog területeinek jellegzetességeit, az idők során bekövetkező változásait, így az öröklési szokásokat, az öröklés rendjét, a házassági szerződések jellemzőit, a móringolást és móringlevelek általános valamint megkülönböztető sajátosságait, az árvak és özvegyek helyzetét, jogait a családban, a rokonságban, valamint a faluközösségekben, a gyermekmunka helyét a családban, a közösségekben, továbbá a ledolgozások munkák összefüggésrendszerét.

Rendkívül fontosak a közösség életében az erkölcsi kihágások megtorlására megszületett büntetések, amelyeknek feltárása, elemzése kutatásainak egyik különösen figyelmet érdemlő területe, főleg, ha összevetjük a mai ijesztően megromlott állapotokkal. A megszégyenítő büntetések, a szégyenke és a szégyenpad megléte, használata, a jogos megtorlásként alkalmazott népitélet nagy történeti múltra tekint vissza, amelyet rendkívüli alapossággal és igényességgel tárt fel. Legfrissebb kutatásai között kell megemlítenünk a kölcsönre és kamatra vonatkozó vizsgálatait, feldolgozásait, amelyeknek aktualitásához nem fér kétség. Imponálóan gazdag adatokkal illusztrálta a kismemesi múlt emlékeire vonatkozó elemzését, továbbá ezeknek továbbélését a gondolkodásban, a viselkedésben és a tárgyi kultúrában (levelesládák, iratanyag, pecsétek, címerek, fényképek).

Mindezeket túl elmondható, hogy a néprajz más területeire vonatkozó feldolgozásai is jogtörténeti háttérbe ágyazottak, nem nélkülözik a jogi vonatkozásokat, amelyek átszöttek a mindennapokat, az élet minden területét, ahogy erre az Ünneplé rávilágított. Ugyanakkor azt is el kell mondani, hogy munkái művelődéstörténeti adatokban ugyancsak gazdagok, nem nélkülözik az irodalmi párhuzamokat, amelyek az igényességét, rendkívüli tájékozottságát és ismereteinek, tárgyi tudásának különös gazdagságát bizonyítják. Kiváló kutatói tulajdonságai, amelyeket az említettek túl az érzékenység, az alaposság, a

jogászi precizitás, az összehasonlító elemzésre való törekvés, a lelkiismeretes adatgyűjtés jellemez, írásait pedig a körültekintő megfogalmazás, az érthető, élvezetes stílus. Olyan közösségből jött Gelencsér József, amelyben útravalóként lelki és vele összekapcsolódva nyelvi gazdagságot kapott, amely minden munkájában megragadható. Ezekkel függenek össze emberi tulajdonságai, amelyek azonban nemcsak életének, hanem kutatói munkásságának, de a köz szolgálatában végzett tevékenységének is egyaránt meghatározói. Kutatói, vezetői, tanári (címzetes egyetemi docens) munkájának jellemzői ezekből következnek, amelyek a megbízhatóságot, a lelkiismeretességet, a kiváló kapcsolatteremtő képességet, a beszélgetőpartnerek iránti tiszteletet, az empátiát és a segítőkészséget, az őszinte, érdek nélküli barátságot, de nem utolsósorban a szerénységet jelentik. Ezeket a felmenőtől örökségként kapott kitünő tulajdonságait a legmagasabb beosztásában is megőrizte, nem vonakodva semmilyen munkától. Jellemző az ünnepletre, amit a Zsoltárost idézve mondhatunk:

*„Bölcsen beszél az igaznak a szája,
és a nyelve igazat mond” (Zsolt. 37:30.)*

Szívből kívánunk erőt, egészséget, további örömtel munkás napokat, kutatásai maradéktalan feldolgozását, az elkövetkező évtizedekben a magyar népi jogélet monográfiájának közreadását, amely folytatása és kiegészítése lesz Tárkány-Szücs Ernő munkásságának! Köszönettel tartozunk az Ünneplét házastársának, Matovicz Mária bírónőnek, aki mind a kutatáshoz, mind a feldolgozásokhoz nyugodt, szeretetteljes környezetet biztosított, segítségét nyújtva mindenben. Kívánunk Mindkettőjüknek gyarapodó lélekszámú családot, a szülői örömök után a nagyszülői örömök megismerését, lelket gazdagító erejét!

S. Lackovits Emőke

In memoriam

Herczeg Mihály emlékére

Pótolhatatlan veszteség érte a hódmezővásárhelyi művelődést és közéletet: életének nyolcvanötödik évében, 2011. augusztus 21-én váratlanul elhunyt Herczeg Mihály helytörténész, nyugalmazott levéltárvezető, a Szeremlei Társaság alapító elnöke, a legújabb kori vásárhelyi helytörténetírás meghatározó személyisége. A hozzá érkező felkéréseknek, megkereséseknek mindig igyekezett eleget tenni. Szerénységével, közvetlen és udvarias modorával számos barátot, tisztelőt szerzett Vásárhelyen és megyéserte is.

Herczeg Mihály, annak ellenére, hogy Békéssámsón községben született 1926. szeptember 18-án, vásárhelyinek számított, hiszen élete jó részét ebben a városban töltötte. A Bethlen Gábor Református Gimnáziumban tett érettségit követően biológia–földrajz–gyakorlati szakos tanári oklevelet szerzett, utána negyedszázadon keresztül pedagógusként dolgozott, kül-, majd belterületen, több száz gyermeknek adta át az alapvető ismereteket és készségeket. 1976-ban a Hódmezővásárhelyi Fiókleveletár munkatársává, később vezetőjévé nevezték ki. Ez az időpont fordulathoz tekinthető a vásárhelyi helytörténetírás történetében is, mert ettől kezdve nagyobb számban látnak napvilágot értékes, forrásként bátran használható munkák. 1976-ot követően bekapcsolódott a megyei honismereti mozgalomba: rendszeresen küldött tanulmányokat a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság folyóiratába, valamint előadóként is közreműködött az egyesület rendezvényein.

Miska bácsit szinte minden érdekelte Hódmezővásárhely történetével, történeti földrajzával és néprajzával kapcsolatban. 1958-ban elkészült főiskolai szakdolgozata, melyet Hódmezővásárhely gazdaságföldrajzáról írt, már a rá jellemző alaposággal, szakmai igényességgel készült el. Könyvei jelentek meg a vásárhelyi Károlyi-uradalom történetéről, a pálinkafőzésről, a helyi paraszttételekről. Közreműködött a várostörténeti monográfia köteteiben is. Közreadta a vásárhelyi levélték második világháborús kálváriájáról szóló kötetet. Ez utóbbi, valamint a koalíciós idők tárgyaló művei azért is értékesek, mert a szerző az események közvetlen szemtanúja volt. Emellett közel kétszáz tanulmány és cikk bizonyítja szerzőjének sokoldalú érdeklődését.

Nemcsak Vásárhelyről, hanem a régió más településéről, így szülőfalujáról is publikált tanulmányokat. Legtöbb írásáról elmondható, hogy maradandó értéket képvisel, másrészt haszonnal forgatják a helytörténet iránt érdeklődők. Munkásságát a város többször is elismerte: 1992-ben Pro Urbe-díjjal,

1997-ben Péczely-díjjal, végül – egy évtizeddel ezelőtt – megkapta a Hódmezővásárhely megyei jogú város díszpolgára kitüntető címet. Levéltárosi, valamint honismereti tevékenységéért 2006-ban elsőként érdemelte ki a Csongrád megyei levéltári hálózat elismerését, az Oltvai Ferenc-díjat.

Miska bácsi nyugdíjasként sem pihent: ezt jelzi, hogy a kommunista rendszer – amelyet sohasem tudott teljesen elfogadni – bukása utáni első szabad helyhatósági választásokon szűkebb pátriája, Susán képviselőjévé választotta. 1994-ben újból Miska bácsi kapta a legtöbb szavazatot. Képviselői munkáját a nyolc év alatt közmegelégedésre végezte. Szívesen járt a megyei levéltári hálózat rendezvényeire, az évenként megtartott Levéltári Napok előadásaira. Vásárhelyen kívül még megfordult Szegeden és Makón. Többször előadást is vállalt. Az idei esztendő tavaszán részt vett kollégáknak, Varsányi Attilának a vásárhelyi főispánság történetéről írt, hiánypótló doktori értekezésének védésén is. Kevés szabadidejében a kertészkedés, valamint a főzés jelentett számára kikapcsolódást. Előfordult, hogy a vásárhelyi levéltári rendezvényeken maga készítette az ebédet, rendszerint a marhapörköltet és a kakaspaprikást. A vásárhelyi ételekről több nyelven jelent meg gyűjteményes kötete.

Húsz évvel ezelőtt II taggal megalakult a kizárólag helytörténettel foglalkozó Szeremlei Társaság. Kézenfekvő volt, hogy Miska bácsit kérték fel a Társaság elnökének, aki ebben a tisztségében aktív tevékenységet folytatott: munkakapcsolatot létesített más helytörténeti egyesületekkel, közreműködött a Társaság 1996-tól megjelenő évkönyvének összeállításában és népszerűsítésében. Szinte valamennyi eddigi kötetben találkozhatunk tanulmányaival, amelyeket alapos kutatómunka előzött meg. Egyik utolsó írása, a *Susáni szótár* legutóbbi, 2010-es évkönyvünk hasábjain jelent meg.

Végül egy személyes megjegyzés. Bár az utóbbi időszakban Miska bácsi többször is hangoztatta (Polcz Alaine nyomán), hogy „Nem trappolok tovább”, mindig akadt egy-egy téma (egy finn irodalmár látogatása Vásárhelyen 1930-ban; a csomorkányi iskola múltja), amely felkeltette érdeklődését. 2011. június 24-én Miska bácsi jelen volt a Társaság közgyűlésén. Ekkor még senki sem gondolt arra, hogy a szomorú esemény hamarosan bekövetkezik. E sorok írója augusztus 9-én találkozott Miska bácsival utoljára, aki egykori munkahelyére, a levéltárra hagyományozta díszpolgári oklevelét. Röviden váltottunk még néhány szót, majd egyszer csak tömören megjegyezte: „Készülök...”

Miska bátyám! Köszönjük, hogy munkásságoddal jelentős mértékben hozzájárultál Vásárhely múltjának megismeréséhez. Köszönöm a tanácsokat, információkat, melyekkel segítettél munkám során. Búcsúunk Tőled a Csongrád Megyei Levéltár munkatársai, a megyei honismereti egyesület, valamint a Hódmezővásárhelyi Szeremlei Társaság nevében is. Nyugodj békében!

Presztóczi Zoltán

Element Komárom krónikása, Szénássy Zoltán (1925–2011)

Szomorúan gondolok arra a szeptember végi napra Rév-Komáromban, ott a Lehar szobornál, a lépcsőről visszanezve meggörnyedt alakjára. Mindketten éreztük: Zoli bácsi búcsúzik. Szinte parancsolóan érkezett hívása: „gyertek, mert az utolsó, 16. kötetemet, a hatyúdalmomat magam szeretném átadni nektek!” *A Jókai Egyesület 100 éve* c. munkáját úgy dedikálta az egyesület kis irodájában, mint aki befejezte élete nagy művét, de még mindig adományoz gazdag tudása tárából. A Klapka vendéglőben együtt írtunk be a vendégkönyvbe, nem gondolva, hogy ez lesz az utolsó együtt dedikálás.

1996-ban a Karcagon rendezett Honismereti Akadémián ismerkedtem meg a „Felvidék nagykövetével”, prof. dr. Szénássy Zoltánnal – a kitűző-cédula segítségével. A Rásky névről ő rögtön a férjem nagynénjére, Rásky Gizellára asszociált, aki hajdani osztályfőnöke volt a Komáromi Református Tanítóképzőben. A történelem vihára úgy hozta, hogy kedvenc tanára, 1945 után kitelepítve, a Pápai Tanítóképzőben találta magát. Őt tanítványa, köztük Zoli bácsi is, a Dunán átúszva utána jött Pápara, így itt képesítőzött. A pápai évek alatt Gizi néninél találtak otthonra, segítőre. Aztán tanár és tanítványok hosszú éveken keresztül egymástól elvágyva, csak nagy ritkán hallhattak híreket egymásról.

Még megismerkedésünk előtt forgattam át az *Új komáromi Olympos* és a *Komáromi krónikás* című köteteit, ezért büszke voltam rá, hogy megismerhettem. Többször jártunk nála Komáromban, ahol megmutatta a Jókai-emlékhelyeket, a szigetet a filagóriával, az erődöt, jártunk a Sándor-hegyi szőléjében, ahol gyakorta írogatott a Duna-kanyar páratlan szépségében gyönyörködve, büszkélkedve, hogy Ma-

gyarországból neki is maradt egy kis darab földje. Dunaalmáson Csokonai Lillájának emlékeit mutatta be, amelynek élménye felejthetetlen, igazi népnevelőként hintette kincseit. A Klapka évfordulóra pedig már a Veszprémi Honismereti Egyesület koszorúját vittük, hiszen időközben Szénássy Zoltán – pápai diákoskodása tiszteletére – egyesületünk *Örökös Tagja* lett.

Egész élete munkásságában legfontosabbnak a felvidéki magyarság hagyományainak őrzését, ébrentartását tartotta. Szülővárosának élve nemzetének dolgozott. Helytörténeti munkájának köszönhetően a világ magyarsága többet tudhat Klapkáról, Jókairól, Lehárról, Egressy Béniről, Révkomáromról. Az 1911-ben alakult, majd a II. világháborút követően, a csehszlovákiai magyarságot sújtó jogfosztások éveiben betöltött Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület újjászervezője és elnöke volt. 2000-től szorgalmazója és szervezője volt számos révkomáromi szobor és emléktábla felállításának (az aradi 13 emlékműve, Szent István lovas szobra, Egressy Béni emléktáblája stb.), amik érdekében gyűjtéseket is szervezett.

2009-ben *Pro Probitate – Helytállásért díjat* kapott, amelyet a szlovák parlament magyar képviselői alapítottak a mártírhalált halt Esterházy János csehszlovákiai magyar politikus tiszteletére, s ezt Bűcs községben vette át. Itt állítottak ugyanis először köztéri szobrot Esterházy János tiszteletére. 2007-ben Magyarországon is felterjesztették kítüntetésre, amit azért utasított vissza – ahogy levelében írta – mert nem akart a 2004-es dicstelen népszavazás uraival parolázni.

Utolsó találkozásunkkor megmutatta az egykori Református Tanítóképző mostanában előkerült golyó lyukasztotta címerét. A róla készült kép alá a következőket írta: „*A hajdani képző sebzett címere jól demonstrálja a felvidéki magyarság helyzetét*”.

A legnagyobb tanárember volt, akivel életemben találkoztam. Szelíd, nagy tudású, szülővárosának szerelme, akinek megadatott az, ami a pedagóguspályán csak keveseknek: még életében legendává vált.

Rásky Mihályné

Soós Pálné Kovács Margit népi szövő emlékére

Megint szegényebbek lettünk. Megint elment valaki, aki pótolhatatlan, aki ősi tudás birtokosa volt. Soós Pálné Kovács Margit népi szövő, a népművészet mestere, a mindig segítőkész, a fogyó erejével is mindig mások ügyét szolgáló, drága Margit néniünk 1923-ban született a kelet-orrmányági Szaporcán, és itt is halt meg 2011 májusában.

Itt élte le életét. Iskoláit itt járta ki, és itt „vitték férjhez” Soós Pálhoz, akivel hosszú évekig éltek békecsigákban, két gyermeküket: Árpádot és Lenkét szeretetben fölnevelve, egymást segítve. Pali bácsi, mint a „jó szülő-fonyó” asszonyok férjei mindenütt, jó gazdája volt a „szüőknek”, a szövőszekéceknek. Ha kellett, javított, férfimódra ésszerűsített, „gépesítette” a csévélt, begyűjtötte és gúzsba kötötte a feleresztő pálcának valót, és így tovább.

Margit néniünk hosszú évekig volt „standja” a kémesi tsz tehenészetében. Aki próbálta már, az nem csodálkozik azon, hogy a leendő agrárszakembereknek úgy tanítják: a mezőgazdaság két legnehezebb munkája a kaszálás és a fejés. 10–13 tehenet megfejni reggel-este, alacsony fejőszekén ülve, nem gyerekjáték. Margit néni térde szinte duplájára vastagodott ez idő alatt. Később pedig a szövés sem kimélte.

Évtizedeken át volt gondos gondnoka kis gyülekezetének, jobbkeze, segítője lelkeszek sorának. Maga szabta gondnoki teendői közé tartozott hány, de hány Urasztal-terítő megszövése! Csakis az ősi módszer szerint, ami csak a mátká- és komatál-fogókon maradt fenn: a szélén megszakítás nélkül körbefutó *bogaras* (fölszedéses) és kirojtozott szegővel, amit sohasem a sarkán toldottak. Amikről tudok: Magyarbólyba, Kémesre, Szaporcára kerültek darabjai. Míves rongyszőnyegeket: „*rongypakrócokat*” is szőtt a padosrok közé az Isten házaiba.

Magam Rádfalván élő nővérétől hallottam először róla, miután rácsodálkoztam a nála lévő, akkor már ritkaságszámba menő szöttekre. Tőle tudtam meg, hogy van még élő „fehérszemély”, aki ezt a sokak által elfeledett, vagy elfeledni igyekezett tudást birtokolja. Évek múltán azt is tudtuk már, hogy a szövés-előkészítés kétemberes munkáját ők végzik, együtt Margit néninél. Ezt csak egymást és a mun-

kát jól ismerő, összeszokott két asszony tudja jól végezni. Halála – a testvér elvesztésén túl – ezért is volt pótolhatatlan veszteség Margit néninek. Nem volt már helyette más!

A szövés végigkísérte egész életén. Amikor, a II. világháború előtt-után már maradinak tartották, akinek még állt a szövőfája, és amikor a tsz-szervezés során a „kenderfödek” is megszűntek, szinte maga maradt, aki nem hagyta abba a valamikor létfontosságú mesterséget. És, ahogy a vele egykorú, Márján élő Ág Zsuzsi néni fogalmazott, ő is elmondhatta: „*Jgen kedves munkám volt az énnéköm*”. Az is maradt, haláláig. És, mert közel és távol egyetlen tanítványa szőtt csak, és, mert nagyon elevenen élt benne a tudásának átadására ösztönző belső kényszer, boldog örömmel és kifogyhatatlan szeretettel vett körül bennünket, amikor a Nagytótfalui Szövőműhely indításakor (a 90-es évek elején) rátaláltunk, felkerestük és a segítségét kértük. Mint „szövőiskolába” jártunk szaporcai otthonába, ahol feltékenység nélkül adott át mindent, amit csak tudott. (Ormányság és Drávaszög szövéshagyományai, a két néprajzi csoport szövés technikája teljesen megegyező.) Siklóstól Kémesig busszal, onnan gyalog, a 4 km-re fekvő Szaporcára. Ha visszafelé a busz (a jó falujáró) előbb elment, mert az előbbi megállókon nem volt felszállója, 2-3 órát vártunk a jeges szélben a következőre. És amikor már élt a táborunk szövőrészlege, Margit néni jött hozzánk. Hajnal előtti sötétben megetette aprójóságát, felült a buszra és jött, hogy a beindításban segítsen. Nem egyszer hozott nebulóinknak „tepszi” kalácsot, amit előző éjjel süttött. És, ami nekem, táborvezetőnek külön ajándék volt: Margit néni és Simor Eszterünk, szövésoktatónk – két igen határozott egyéniség – tudott, sőt jól tudott együtt dolgozni. Mert mindkettő tisztelte-becsülte a másik elkötelezettségét: újjáéleszteni a Dráva-mente magyarjainak csodálatos szövőművészetét.

Így az ő tudásából sarjadt ki a szinte egyedülálló Nagytótfalui Szövőműhely. Szövésoktatónk, a textilszakot járt Eszterünk tőle tanulta a népi szövés lelkét: a fonal „*mögvetését*”, a szövőre való „*föhlúzását, nyistbe-bordába való fogdozását*”. Hét parasztszövőszéken, négy állványon, 3–4 kis kereten folyt a munka. És ne mondja senki, hogy a mai gyerekeket mindez nem érdekli! Nem tudtunk olyan korán kelni, hogy a szövőműhely ajtaja előtt ne türelmetlenkedtek volna. Este pedig? A riporter kérdésére, hogy: este meddig dolgoztok? Tíz éves Rékánk így válaszolt: „Ameddig a felnőttek bírják”.

Margit néni eljött a kiállítás-megnyitókra is, amit, amíg volt rá hely, évről-évre megrendezett Eszterünk a gyermekmunkákból a Siklói Gimnáziumban. Ma már csak millióm fotónk őrzi ezt az időszakot.

Segítőkészségének nem volt határa: irányította a kémesi gyermektáncsoport ruháinak varrását is. Akkor még igen nehéz, sőt egyes daraboknál lehetetlen volt beszerezni hiteles anyagokat, mégis a ruhácskák szépek, az eredetit a lehető legjobban megközelítők lettek. Nagy sikerük volt a Nagytótfalui Tájháza megnyitó ünnepségén, ahol Mátyás Ibolyka tanárnő vezetésével felléptek. Ruháik Margit néni keze nyomát dicsérték.

Kissé vontatottan, de megjött számára a hivatalos elismerés is. 1972-től 1987-ig Dél-Dunántúl, Baranya, Szekszárd, kétszer Nyíregyháza országos megmérettetésein nyert *Emlékplapot*, két ízben II., egyszer III. díjat, Bronz plakettet, Nívódíjat, *Népi iparművész* címet, míg végre 1998-ban érkezett meg a várva-várt nagy öröm: a *Népművészet mestere* kitüntetés. A Néprajzi Múzeum aulájában adta át neki augusztus 20-án, dr. Hámori József miniszter.

Aztán, jó két évtized múltán, már élte alkonyán, érte az újabb nagy öröm: szülőtte földjén, az Ormányságban is ráébredtek arra, hogy addig kell újratanulni a szövést, amíg van kitől. A Fenntartható Ormányság Nonprofit Kft. fiatal tagjai lelkesen és nagy buzgalommal tanulták Margit nénitől a „csodát”, a kémesi, újrashasznosított malomépületben felállított szövőszékeken.

Sajnos, már nem sokáig. Margit néni hatyúdala fél évig tartott. 2011 májusában tért haza Teremtőjéhez. Csak reménykedhetünk, hogy kap megbízást Odafönn egy „körülsejlymes” úrasztalterítő megszövése, az Úristen igazi asztalára, de úgy, hogy tiszta arany legyen a „*selyme*”, a fölszedése!

Drága Margit néni! Köszönjük a Teremtőnek, hogy köztünk éltél, hogy átvehettük Tőled kincseidet, hogy megosztottad velünk mindazt, aminek kivételes birtokosa voltál. Szavakat, mozdulatokat, tudást. Köszönjük!

És, ahogy a régiek írták szeretteik fejfáira: ABFRA – A boldog feltámadás reménye alatt!

Simor Ferencné Bokody Éva